

ULKOASIAINVALIOKUNNAN MIETINTÖ 19/2004 vp

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n par- lamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2003

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 14 päivänä toukokuuta 2004 lähettänyt ulkoasiainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomuksen ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2003 (K 5/2004 vp).

- puheenjohtaja, kansanedustaja Ilkka Kanerva, ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta
- sihteeri Gunilla Carlander, ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen Suomen valtuuskunta.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut ulkoasiainministeriö.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Turvallisuuskysymysten käsittely monenvälisessä yhteistyössä on aktiivisen keskustelun kohteena. Myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön yleiskokouksen pääteema kertomusvuonna oli järjestön asema ja tehtävät muutuneessa turvallisuustilanteessa. Järjestön toimintaedellytykset ovat valiokunnan saaman selvityksen perusteella kovan paineen alla ja sen toiminta on osittain asetettu kyseenalaiseksi. Konsensuspäättöksentekoon perustuvan järjestön työn edistyminen on osanottajavaltioiden yhteistyötahdon varassa. Tärkein yksittäinen tekijä on edelleen Yhdysvaltain ja Venäjän välinen yhteistyösuhde. Terrorismin vastainen toiminta on tiivistänyt yhteistyötä, mutta entisen

Neuvostoliiton alueen kehityksen seurannan suhteen näkemyseroja on erityisesti Venäjän ja länsimaiden välillä.

Venäjä katsoo ETYJ:n kiinnittävän liiallisesti huomiota entisen Neuvostoliiton maiden kehitykseen. Kertomuksen mukaan ETYJ:n operatiivinen toiminta on tosiasiassa keskittynyt sinne, missä konflikteja tai niiden riski on olemassa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Venäjä pyrkii siihen, että järjestön uudistusten myötä ETYJ:ssä ei enää käsiteltäisi inhimillistä turvallisuutta, vaan sen hoitaisi Euroopan neuvosto. Venäjä on esittänyt myös kenttätoimintojen — kuten vaalitarkkailu — vähentämistä. Valiokunta muistuttaa, että juuri Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön toiminnasta lähti liikkeelle

monipuolisen ja laaja-alaisen turvallisuuskäsit-
tyksen merkitys. Aikanaan ETYKin Helsingin
huippukokouksen kolme "koria" olivat tästä
konkreettinen ilmaisu; poliittis-sotilaalliset ky-
symykset, ihmisoikeudet ja demokratia sekä ta-
loudelliset ja ympäristöasiat. Valiokunta kat-
soo, että laaja-alaisen toiminnan tulee olla kes-
keistä myös järjestön tulevassa toiminnassa.
ETYJ on laajin alueellinen turvallisuusjärjestö,
jonka 55 jäsenvaltion joukkoon kuuluvat eu-
rooppalaisten valtioiden lisäksi myös Yhdysval-
lat, Kanada ja Keski-Aasian valtiot. Jäsenval-
tioiden joukossa on — Naton, EU:n ja EN:n laa-
jentumisen jälkeenkin — useita maita, jotka ei-
vät kuulu muihin euroatlanttisiin järjestöihin
kuin ETYJ:hin. Valiokunta toteaa, että ETYJ si-
touttaa Yhdysvaltoja myös Euroopan turvalli-
suuskysymyksiin. ETYJ:llä on merkittävä rooli
oikeusvaltion kehittämisessä. Valiokunnan saa-
man selvityksen perusteella demokratiakehitys
ETYJ:n itäisillä alueilla on taantumassa, mikä
korostaa järjestön tämän toiminnan merkitystä
myös jatkossa. Valiokunta pitää ETYJ:n parla-
mentaarista yleiskokousta tärkeänä kansainväli-
senä turvallisuuspoliittisena keskustelufoorumi-
na. Kertomusvuonna yleiskokouksen president-
tinä toimi toista kauttaan Bruce George (Iso-Bri-
tannia) ja edustaja Kimmo Kiljunen toimi sen
yhtenä varapresidenttinä.

ETYJ:stä on muodostunut keskeinen vaalien
tarkkailija, mikä on luontevaa toimintaa myös
parlamentaarikoille. Ulkoasiainvaliokunta käsit-
teli ETYJ:n vuoden 2001 kertomusta koskenees-
sa mietinnössään (UaVM 19/2002 vp) laajem-
min vaalitarkkailuun liittyviä kysymyksiä. Va-
liokunta korosti, että vaalitarkkailun tulisi olla
suunnitelmallista ja järjestelmällistä. Valiokun-
ta painotti myös vaaleja edeltävän etukäteis-
tarkkailun tärkeyttä. Tarkkailutoiminnan tar-
peellisuutta ja merkittävyyttä ilmentää myös
Ukrainan presidentin vaalien uusiminen joulu-
kuussa 2004. Valiokunta katsoo, että vaalitark-
kailun hyväksyttävyyden ja uskottavuuden lisää-
miseksi olisi syytä harkita tarkkailun laajenta-
mista kattamaan jossain muodossa kaikki ETYJ-
maat. Yhdysvaltojen presidentinvaalien tarkkai-

lu marraskuussa 2004 oli tässä suhteessa terve-
tullut.

Kertomusvuonna ETYJ lähetti vaalitarkkaili-
joita parlamenttivaaleihin Armeniassa, Geor-
giassa, Serbiassa ja Venäjällä sekä presidentin-
vaaleihin Azerbaidzanissa. Tarkkailutoiminnan-
kin perusteella voidaan todeta, että demokratian
tila Kaukasiassa on heikko. Laajin vaalitarkkai-
luoperaatio oli Venäjän duuman vaalien tarkkai-
lu, johon Suomesta osallistuivat edustajat Neit-
taanmäki ja Lax. ETYJ:n raportissa todettiin
muun muassa, että vaalit eivät noudattaneet va-
paiden demokraattisten vaalien standardeja ja
kyseenalaistivat Venäjän tahtoa kehittyä kohti
eurooppalaista demokratiaa. Ulkoasiainvalio-
kunta pitää tärkeänä parlamentaarisen yleisko-
kouksen pitkäjänteistä työtä demokraattisen ke-
hityksen kannalta epävakaisissa ETYJ:n jäsenval-
tioissa, kuten Valko-Venäjällä ja Moldovassa.
Moldovan oikeudellisen aseman määrittäminen
on edelleen kesken, eikä kaikkia ETYJ:n vuo-
den 1999 huippukokouksen päätöksiä Venäjän
sotilasosastojen vetämisestä pois Transdnistri-
an alueelta ole toteutettu. Valiokunta antaa tu-
kensa vuonna 2000 työnsä aloittaneelle kansan-
edustaja Kimmo Kiljusen johtamalle ETYJ:n
Moldova-työryhmälle, joka pyrkii osaltaan löy-
tämään ratkaisua vuosikausia jatkuneeseen
jäädetyttyyn kriisiin. Valiokunta tukee järjestön
toimintaa myös ihmiskaupan torjumisessa ja
tasa-arvokysymysten edistämisessä. Tässä suh-
teessa edustaja Paula Kokkosen katsaus tasa-ar-
votilanteesta ETYJ:ssä oli tärkeä edistysaskel.

Valiokunta on tarkastellut kertomuksen yh-
teydessä myös ETYJ:n ja Euroopan neuvoston
yhteistyötä ja työnjakoa. Euroopan neuvoston
laajennuttua Itä-Eurooppaan 1990-luvun puolen
välin jälkeen ja sen aktivoiduttua konfliktines-
ton ja siviilikriisinhallinnan alalla järjestöjen
tehtävissä oli nähtävissä uusia mahdollisuuksia
synergiaan mutta myös riskejä päällekkäisyyk-
siin. Ottaen huomioon eri toimintojen ja uhkaku-
vien keskinäisriippuvuuden lisääntymisen valio-
kunta pitää tärkeänä, että järjestöjen toimenku-
vaa ei lähtökohtaisesti sidota tiukasti tiettyihin
erityisaloihin. Valiokunnan saaman selvityksen
mukaan järjestöjen yhteistyö ja työnjako on ny-

kyisin käytännönläheistä ja tiivistä ja perustuu järjestöjen tasa-arvoon ja suhteellisen paremmuuden periaatteeseen. Valiokunta korostaa yhteistyön ja koordinaation tehostamista ja pitää hyvänä Norjan ja Bulgarian aloitteesta vuonna 2004 perustettua pysyvää hallitustenvälistä koordinaatioryhmää yhteistyön kehittämiseksi.

ETYJ:n parlamentaarinen yleiskokous on halunnut tuoda aktiivisen panoksen keskusteluun turvallisuuspolitiikan uusista haasteista. Kertomuksen mukaan yleiskokouksen vaikutusmahdollisuudet riippuvat paljolti siitä, miten hyvin järjestön eri instituutioiden välinen yhteistyö sujuu. Valiokunta on jo aiemmin kiinnittänyt huomiota parlamentaaristen valtuuskuntien ja eduskunnan toiminnan välisen yhteistyön kehittämiseen.

Valiokunta esittää, että vastaisuudessa hallituksen ja ETYJ-valtuuskunnan yhteistä dialogia valiokunnan kanssa tulisi tiivistää ennen poliittisesti merkittäviä kokouksia käytännön yhteistyön edistämiseksi ja oikea-aikaisen informaation saamiseksi.

Päätösehdotus

Ulkoasiainvaliokunta ehdottaa,

että eduskunta hyväksyy kertomuksen ja

että tämä mietintö lähetetään tiedoksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnalle ja hallitukselle.

Helsingissä 8 päivänä joulukuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Liisa Jaakonsaari /sd
jäs. Jouni Backman /sd
Eva Biaudet /r
Antero Kekkonen /sd
Kimmo Kiljunen /sd
Katri Komi /kesk
Eero Lankia /kesk

Suvi Lindén /kok
Petri Neittaanmäki /kesk
Kalevi Olin /sd
Aila Paloniemi /kesk
Maija Perho /kok
Ben Zyskowicz /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Raili Lahnalampi.